

EVROPSKÁ KOMISE

Štefan Füle

Eurokomisař za politiku rozšířeni a evropskou politiku sousedství

Security Conference in Prague; "Evropa a svět v pohybu"

*Check Against Delivery
Seul le texte prononcé fait foi
Es gilt das gesprochene Wort*

Praha
20 května 2013

Vážené dámy, vážení pánové, děkuji za pozvání.

Dovolte mi věnovat se ve svých poznámkách o cestě z krize nejprve rámci, v němž tuto cestu hledáme. Chtěl bych začít mýty o krizi...

Mýtus první: Evropa a euro krizi vyvolaly

Nikoli. Krize se zrodila na druhé straně Atlantiku. Byla vyvolaná nezodpovědným chováním finančního sektoru, a do Evropy se dostala prostřednictvím integrovaného globálního finančního systému. Z finanční krize se přetvořila v hospodářskou, a odhalila slabosti mnohých evropských ekonomik – zejména těch příliš zadlužených a nedostatečně konkurenceschopných.

Ani euro přitom nebylo problémem – euro úder na členské státy zmírnilo: zůstalo i nadále nejen silnou a stabilní měnou, ale i globální referencí. Ilustrativní je, že krize nejhůře zasáhla Island, zapojený do globálního ekonomického rámce, který zatím není členskou zemí Evropské Unie, a který s eurozónou nemá nic společného.

Mýtus druhý: Evropa je v rámci globální ekonomiky v úpadku

Nikoli. Vezmeme-li v úvahu zadluženost v poměru k hrubému domácímu produktu, evropský průměr je 82.5%. To je výrazně lepší než 103procentní zadlužení Spojených států amerických nebo dokonce 230% HDP v případě Japonska.

Nezaostáváme přitom ani v oblasti globálního obchodu. I přes fantastické výsledky rozvíjejících se ekonomik během posledního desetiletí se EU na světovém obchodu podílí téměř 20%, zatímco podíly USA a Japonska představují 13% a 8%.

Mýtus třetí: Evropské instituce nezareagovaly včas

Zareagovaly. Nabídky řady řešení – a přesně v tom spočívá jejich úloha. Rozhodnutí o přijetí těchto řešení je na členských státech. Jednou z otázek, kterými jsme se v důsledku krize začali hlouběji zabývat, je právě nedostatek pravomocí na evropské úrovni k úpravám nerovnováhy v národních ekonomikách. Bankovní dohled byl prováděn na národní, nikoli na evropské úrovni. Nebyly to instituce, nýbrž jednotlivé členské státy, které ignorovaly kritéria Paktu stability a růstu, a instituce jim v tom nebyly schopny zabránit. Členské státy neschválily návrh Komise, aby byl Eurostat zplnomocněn k přímému šetření a ke shromažďování dat, což by nám bylo umožnilo zjistit výrazné nesrovnalosti například na řeckých účtech mnohem dříve.

Mýtus čtvrtý: Evropa nebyla dost solidární

Nikoli. Například Řecko od zemí eurozóny a Mezinárodního měnového fondu získalo půjčku ve výši rovnající se 114% řeckého HDP. Připočteme-li k tomu zapojení soukromého sektoru, úpravu podmínek půjček a evropské strukturální fondy, získáme téměř dvojnásobek řeckého HDP.

Mýtus pátý: EU nebo země eurozóny vnucují členským zemím a jejich občanům omezení

Nikoli. Politika zaměřená na snižování deficitu veřejného rozpočtu je nutná bez ohledu na to, zda je země v eurozóně nebo ne, třebaže její načasování se může lišit. Země eurozóny i země mimo ni provádějí podobná opatření. Například Velká Británie nedávno přijala jeden z nejomezenějších rozpočtů ve své moderní historii – aniž by se na ni vztahoval evropský program finanční pomoci nebo patřila k zemím eurozóny.

Ω Ω Ω

Nyní mi dovoluji zmínit několik základních skutečností, jež řešení krize ovlivňují a budou ovlivňovat:

Skutečnost první: Členské země evropské unie jsou na sobě vzájemně závislé

Prostřednictvím vnitřního trhu, například: před krizí se španělský export do Portugalska rovnal více než dvojnásobku exportu do všech latinskoamerických zemí dohromady. Velká Británie vyváží do Irska více než do všech zemí BRIC.

Skutečnost druhá: V současném světě na velikosti záleží a záležeť bude

Evropská unie jako celek je největší světovou ekonomikou s 26% celkového HDP, následována Spojenými státy americkými se 23% a Čínou s 9%. Počítáno podle jednotlivých členských států by nicméně největší Německo skončilo teprve na čtvrtém místě. A podle současné prognózy růstu nebude v roce 2050 mezi prvními deseti žádná z největších evropských ekonomik. V multipolárním mezinárodním systému je důležité mít evropský pól...

Skutečnost třetí: O vliv už nejde pouze mezi státy, ale i na nadnárodní úrovni

Internacionalizace finančního sektoru například ukazuje, že pouze nadnárodní regulace může zajistit skutečné rozhodování občanů Evropy. Formální suverenitu je třeba vyměnit za skutečný vliv. Ti, kdo věří, že demokracie může fungovat pouze na národní úrovni, neberou v úvahu skutečnost, že národní demokracie nemají samy o sobě nástroje nezbytné k regulaci a ovlivňování toho, co je pro jejich země důležité – a hodně toho se děje na mezinárodní úrovni.

Skutečnost čtvrtá: Velké výzvy 21. století se neomezují na národní úroveň

Klimatické změny, energetická bezpečnost, omezené přírodní zdroje – všechna tato témata lze řešit mnohem efektivněji na kontinentální nebo globální úrovni. Pouze EU jako celek tak umožňuje každému členskému státu mít možnost multilaterální vyjednávání skutečně ovlivnit, ať už jde o finanční regulaci v G20, obchod ve Světové obchodní organizaci, nebo opatření k řešení změn životního prostředí a klimatu v kontextu konferencí OSN.

Skutečnost pátá: I na jiných kontinentech vznikají regionální integrační projekty

Žádný z nich nemá hloubku ani úroveň Evropské unie, ale od CELAC¹ a UNASUR² na americkém kontinentě přes jihoasijský ASEAN³ až k Africké unii⁴, země v jiných regionech světa se rovněž sdružují do regionálních a dokonce kontinentálních projektů, aby překonaly svá národní omezení.

¹ Společenství latinskoamerických a karibských států (zkratka CELAC, španělsky *Comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribeños*) je spolek latinskoamerických a karibských států dohodnutý 23. února 2010 na společném summitu Karibského společenství a skupiny Río v Mexiku. Patří do něj všechny suverénní státy Ameriky kromě Spojených států amerických a Kanady. Jedná se o alternativní spolek k Organizaci amerických států.

² Unie jihoamerických národů (španělsky: *Unión de Naciones Suramericanas* - UNASUR) je mezinárodní organizací, která integruje dvě dosud existující unie: Mercosur a Andské společenství. Je vytvořena podle vzoru Evropské unie. Zakládací listina UNASUR byla podepsána 23. května 2008 v brazilském hlavním městě Brasília při příležitosti konání třetího summitu hlav států.

³ Sdružení národů jihovýchodní Asie (ASEAN - *Association of South East Asian Nations*) je regionální mezinárodní organizace založená v roce 1967. Sdružuje Brunej, Filipíny, Indonésii, Kambodžu, Laos, Malajsii, Myanmar, Singapur, Thajsko a Vietnam. Za svůj cíl si organizace vytkla urychlit ekonomický růst, sociální pokrok, kulturní rozvoj a vzájemné vztahy svých členů s tím, že v současnosti spolupracuje i ve vojenskopolitické a mezinárodněpolitické oblasti.

⁴ Orgány AU jsou v podstatě ekvivalentem institucí EU, avšak s jinou vahou. Shromáždění hlav států odpovídá Evropské radě, Výkonný výbor Radě Evropské unie, Komise stálých zástupců COREPERu, Hospodářská, sociální a kulturní rada evropskému Hospodářskému a sociálnímu výboru. Paralela mezi Panafrickým parlamentem, Soudním dvorem a Komisí a ekvivalentními evropskými institucemi je zjevná. Komise AU ale postrádá autonomii a pravomoci Komise EU – plní spíše roli sekretariátu. Shromáždění hlav států má postavení podstatně převyšující postavení Evropské rady v rámci EU.

Ω Ω Ω

V tomto kontextu tedy hledáme cestu z krize. Musíme se vyrovnat se současnými výzvami, a přizpůsobit své instituce těm nadcházejícím. V době, kdy na opačné straně Atlantického oceánu vznikala krize, měla už řada evropských ekonomik své nedostatky, které světovou finanční krizi pomohly přetvořit v krizi dluhovou. Monetární unie vyvolávala falešný pocit bezpečí a členské státy EU chránila před tržními tlaky i přes jejich často nezodpovědné hospodářské a rozpočtové chování. Členské státy přitom neměly silnou motivaci k nezbytným ekonomickým reformám.

Slabý dohled nad finančním sektorem a nedodržování kritérií Paktu stability a růstu situaci dramaticky zhoršovaly. Jak už jsem poznamenal v úvodu, nešlo a nejde o krizi eura, ale o hospodářskou a finanční krizi v jednotlivých členských zemích, které sdílejí stejnou měnu, a která tak ovlivňuje eurozónu jako celek.

Měnová unie některé šoky absorbovala – což samozřejmě bylo cílem – i ona sama však byla ve výsledku otřesená.

Potřebujeme tedy nejen reformu evropských institucí, ale i reformy v členských státech, v jejich veřejném i soukromém sektoru. Je třeba řešit trojitý problém neopatrnosti soukromého sektoru, shovívavosti sektoru veřejného, a ekonomické neefektivity. Pro úspěch a opětovný hospodářský růst musíme dosahovat stabilního pokroku na všech třech těchto oblastech.

Ω Ω Ω

Řadu opatření k řešení krize jsme již přijali:

1. Eurozóna má nově trvalý mechanismus pro řešení krizí – **Evropský stabilizační mechanismus**. Jeho prostřednictvím bude možno zajistit finanční pomoc až do výše až 700 miliard Euro zemím ve finančních potížích. Řecku přitom byl poskytnut přesně ten typ pomoci, který by tenhle mechanismus zajistil dříve, kdyby už existoval.

2. Zásadní pokrok v oblasti správy ekonomických záležitostí. Pomocí tzv. *'six pack'*, tj. sérií opatření k posílení implementace Paktu stability a růstu z prosince 2011, a tzv. *'two pack'*, který posiluje kontrolu a koordinaci národních rozpočtů, a který nedávno vstoupil v platnost, jsme zásadně změnili způsob, jímž hodnotíme, koordinujeme a případně revidujeme hospodářské a rozpočtové politiky členských států. Oba tyto soubory opatření zabrání tomu, aby se situace v některých členských státech opětovně vymkla kontrole tak, jak jsme toho byli svědky v posledních letech.

3. Namísto původního neúplného systému revizí hospodářských politik máme nyní k dispozici posílené, proaktivní a korektivní nástroje, včetně možností penalizace, abychom měli úplnou jistotu, že se jednotlivé vlády budou chovat zodpovědně.

4. **Evropský semestr** koordinace hospodářské politiky vyvrcholí přijetím doporučení pro jednotlivé země ještě před letošním létem⁵, což umožní komplexní přístup k reformám nezbytným pro zvýšení konkurenceschopnosti, zvýší růst a vytvoří tolik potřebné podmínky pro vytváření pracovních míst.

5. Podpisem **Smlouvy o stabilitě, koordinaci a správě** členské státy právně potvrdily svůj závazek dodržovat vyrovnané rozpočty a přijaly mnohem silnější dohled Evropské komise.

⁵ Komise vydá hodnocení 29. května, součástí bude doporučení pro každou členskou zemi. Evropská rada endoruje.

6. Technickou, nicméně velmi důležitou součástí těchto opatření je reforma statistického systému. Ještě před krizí Evropská komise varovala před někdy nedostatečnou kvalitou a důvěryhodností fiskálních údajů. V letech 2005 a 2007 se nicméně navzdory návrhům komise nepodařilo posílit mandát Eurostatu. Od roku 2012 již nicméně existují propracovaná pravidla a silné monitorovací mechanismy zaručující nezávislost, integritu a zodpovědnost statistických úřadů.

Ω Ω Ω

Během posledních dvou let jsme tak na cestě z krize již mnohého dosáhli – a kdyby tato opatření byla přijata před krizí, její dopady by nebyly tak katastrofální. Architekturu Evropské měnové unie je nicméně třeba dokončit. Koncem loňského roku se Komise pokusila pokročit dál pomocí svého **Návrhu prohloubené a skutečné hospodářské a měnové unie**, tzv. *'Blueprintu'*. Předložila jím politickou vizi, zdůvodňující institucionální změny v krátkodobém horizontu, navrhuje zvýšení informovanosti a posílení nástrojů ve střednědobém výhledu, a zahajuje veřejnou debatu ohledně našich dlouhodobých cílů. Tuto vizi doplňuje popis mechaniky nové verze Evropské měnové unie.

Nemáme samozřejmě všechny odpovědi, a hospodářská a finanční oblast není tou jedinou, kde odpovědi hledáme. Potřebujeme pokračování debaty v Evropském parlamentě a v parlamentech národních, ve vládách, akademických obcích a mezi představiteli kultury. Potřebujeme debatu s nositeli různých myšlenkových proudů, debatu s občany. Debatu o tom, jak má vypadat budoucí Evropská unie. Musíme přitom zajišťovat dostatečnou demokratickou legitimitu veškerých budoucích kroků.

Evropská měnová unie byla před 20 lety velkým krokem vpřed. Nyní nás však překonává překotný vývoj technologií, ekonomik a našich společností. Vzájemná hospodářská závislost zemí EU – tak ozřejmená finanční krizí – přímo volá po prohloubení politické integrace. Musíme využít příležitosti pro reformy, a napomoci tak obnovení důvěry investorů.

Ω Ω Ω

Rád bych se nyní z čistě ekonomické roviny vrátil opět do roviny obecně politické. Evropa prošla staletími válek a rozdělování, než dorostla Evropské unii, založené na umění kompromisu a na solidaritě. Její současná krize není ani první, ani jediná. A nejde přitom jen o krizi pouze finanční a ekonomickou – krizí dnešní Evropy je i růst nacionalismu včetně jeho extrémní podoby, a populismu ve všech podobách. Krizí je i demokratický deficit a krize důvěry obyvatel Evropské unie, vlád jejích členských států, a jejích institucí. Ze všech těchto podob krizí je třeba se vymanit – směrem k efektivnější Evropě.

Nacionalismem přitom nemyslím snahu členských států nepředávat zbytečně rozhodovací pravomoci do rukou "Bruselu" – tohle napětí existuje a řešení jsou nalézána od samého vzniku Unie. Myslím jím skutečný nacionalismus v době, kdy se Evropa vyrovnává s nezaměstnaností, nejistotou, nerovností, nedůvěrou a vzájemným nepochopením, a kdy touha po obnovení rovnováhy a relativního blahobytu vyvolává potřebu odpovědí a řešení. Některá mají populisté, některá nacionalisté – ta bývají jednoduchá a rychlá –, a k některým se obtížně propracováváme my ostatní.

Cestou ze současných problémů Evropské unie a Evropy pro mě nejsou národní řešení. K výsledku nevede strmá a kluzká cesta k protekcionismu a leštění hraničních kamenů.

Odpověďmi jsou pro mě solidarita, sociální koheze, a sociální tržní ekonomika. Odpovědí je otevřenost. Otevřenost změnám a kritické debatě jak o stávajícím stavu, tak o nadcházejících změnách. Otevřenost ostatnímu světu.

Evropská unie je společenstvím hodnot. Musíme tedy investovat do kultury, vzdělání, výzkumu, inovace a životního prostředí. Protože to jsou investice do budoucího růstu a zaměstnanosti, a ty jsou cestou k sociální kohezi. Není přitom těžké souhlasit s tím, že do těchto oblastí je třeba investovat. Otázkou je, jak zajistit, aby na tyto skutečně dlouhodobé investice byly prostředky vynakládány i nyní, v době nutného omezování už tak příliš vysokých veřejných výdajů.

Specifických cest přitom existuje řada: rozvoj obchodu např. je jedním z mála způsobů vůbec, jak si Unie může zajistit ekonomické zotavení a vytvářet nová pracovní místa, aniž by dál zatěžovala už tak těžce zkoušené veřejné rozpočty. Tím se vracím zpět k uzavírání se do sebe – diskuse o nutnosti soustředit se na problémy uvnitř Unie a minimálně pozastavit aktivity směrem za její rámec jsou pořád ještě velmi silné. Každá další miliarda Euro exportu by přitom zajistila v průměru 15.000 pracovních míst v EU.

Pokud jde o Českou republiku, budoucí podoba Evropské unie nemá být otázkou její zahraniční politiky. Protože Evropská unie je rámcem každodenní reality nás všech.

Před devíti lety představoval náš vstup do EU naplnění našeho strategického cíle. Chtěli jsme přispět a zároveň i těžit ze sdílených hodnot a zájmů. Nyní jsme mnohem dál. Vedle českých zájmů v EU bychom měli být schopni definovat i naše vlastní evropské zájmy. Respektive jejich evropský rozměr. Protože Unie není a nemůže být jen souhrnem národních zájmů všech jejích členů a právě evropská dimenze národních zájmů vytváří předpoklady k tomu, aby ti větší nezneužívali své velikosti a aby se ti menší nestávali obětí své velikosti.

I v České republice bychom měli vést intenzivní debatu o budoucí podobě Evropské unie. V Bruselu se dnes spolu se členskými státy – ne proti nim – snažíme se najít odpovědi na to, co udělat, aby se i do budoucna rozhodovalo v parlamentech členských zemí. A ne na globálních finančních trzích, které by nás postupně po jednom pohlcovaly podle "nejslabších článků" v řetězci...